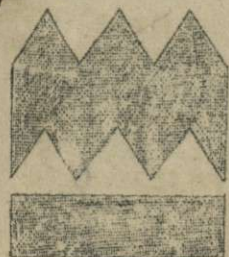




Posebna **SLOVENSKI** izdaja



POROČEVALEC

INFORMACIJSKI VESTNIK OSVOBODILNE FRONTE

Cena 50 Pf

25. februarja 1944.

SLOVENSKI NAROD GRADI NARODNO OBLAST

Od vseh strani slovenske zemlje so prihiteli sredi februarja letošnjega leta na svoje prvo zasedanje člani Slovenskega Narodnega Osvobodilnega Odbora izvoljenega na kočevskem Zboru odposlancev slovenskega naroda. Osvobodeno ozemlje jih je sprejelo z ljubeznijo in priznanjem njihovega dela. Prispeli so poslanci iz tako imenovane Ljubljanske pokrajine, prišli so z naše Primorske, pa tudi z Gorenjske, Koroške in Štajerske. Prišli so, da položijo temelje narodni oblasti in slovenski državnosti v okviru federativne Jugoslavije, skupne domovine in države jugoslovanskih narodov.

Z g o d o v i n s k i d n e v i.

Za slovensko zgodovino pomenijo dnevi prvega zasedanja Slovenskega Narodnega Osvobodilnega Odbora velik trenutek. Po 1200 letih teme in hlapčevanja se je prebudila borbena sila slovenskega naroda in začela klesati sama svojo usodo. V februarjskih dneh 19. in 20. je dobila svojo novo podobo in novo obliko. Dosedanje narodno politično gibanje je postavilo temelje za narodno oblast. Postavilo je granitne kamne naše ljudske ali resnično demokratične oblasti, postalo je resnični mejnik v zgodovini slovenskega naroda.

K l j u b o v i r a m . . .

Prvo zasedanje Slovenskega narodnega osvobodilnega odbora se je začelo 19. februarja na svobodnih tleh slovenske zemlje. Kljub zimskemu času in zimskim oviram, kljub pomanjkanju prometnih sredstev, ki jih je zasegal in jih še drži okupator je prignala na prvo zasedanje SNOC njegove člane za jest dolžnosti in ljubezni do naroda in njegove prihodnosti.

Z b o r o v a l n a d v o r a n a j e b i l a p r i p r a v -
l j e n a z a p r a z n i k .

V zgodnjih jutranjih urah so se zbrali člani SNOC v okusno pripravljene dvorani, ki je je za veliki trenutek v zgodovini slovenskega naroda in še posebej našega osvobodilnega boja priredil ing. Saša Sedlar. S skromnimi, kar "partizanskimi" sredstvi ji je vdahnil novo podobo. Z zelenjem v dvorani je simbolično približal državniško pomlad slovenskega naroda. Z našimi in zavezniškimi zastavami Sovjetske Zveze, Velike Britanije in Amerike: čelni strani slavnostne dvorane je označil, da smo zavezniki zaveznikov, tisti zaveznik, ki se "edino učinkovito bori s Hitlerjevo vojsko v Jugoslaviji", kakor je te dni priznal Churchill sam.

O b r a z i z b o r o v a l c e v s o i z r a ž a l i
v e l i č i n o t r e n u t k a .

Veliki trenutek prvega zasedanja slovenskega parlamenta se je kazal na obrazih vseh prihajajočih članov. Izražali so resnobo velikega trenutka in veselje hkrati, da so oni tista generacija iz naroda, ki mu vse doslej ni bilo dano v zgodovini, da položi resnične temelje svobodni slovenski oblasti za svobodno prihodnost. Prostore na odru so zasedli člani IOOF, ki so se zbrali polnoštevilno. Od leve na desno so posedli: Tone Fajfar, Franc Leskošek, Jože Rus, Edvard Kocbek, Edvard Kardelj, predsednik IO Josip Vidmar, sekretar IO Boris Kidrič, dr. Marijan Breclj, Franc Lubej in Zoran Polič. V dvorani so prva mesta zasedli člani Avnoj-a in Nacionalnega komiteta osvoboditve Jugoslavije, ki so prišli na zasedanje: predsednik Avnoj-a dr. Ivan Ribar, podpredsednika Avnoj-a Moša Pijade in Marko Vujačić, sekretarja Avnoj-a Rodoljub Čolaković in Radonja Golubović; Toša Vujasić - nović, poverjenik za gospodarsko obnovo v Nacionalnem komitetu, pop Vlado Zečević; poverjenik za notranje zadeve v Nacionalnem komitetu in Sulejman Filipović, poverjenik za gozdove in rudnike v Nacionalnem komitetu.

Prvega zasedanja SNOO sta se udeležila tudi predstavnika obeh zaveznških odposlanstev, ki sta pri nas, major Jones, zastopnik angleške oborožene sile, in poročnik Vuchinich, predstavnik ameriške oborožene sile.

P r e d s e d n i k I O J o s i p V i d m a r o d p r e
z a s e d a n j e .

Ob napovedani uri je predsednik IOOF Josip Vidmar odprl zasedanje. Prebral je odlok o njegovem sklicanju na prvo zasedanje. Pozdravil je vse navzočne člane Avnoj-a, Nacionalnega komiteta in SNOO. Zbranim članom je prebral dnevni red, ki ga je določilo predsedstvo SNOO.

P o z d r a v z a s t a v i .

Po predsednikovem uvodnem pozdravu je častna četa naše narodne osvobodilne vojske razvila slovensko narodno in jugoslovansko zastavo. Vsi zborovalci so ob petju slovenske himne izvršili pozdrav zastavamama. Po svečanem pozdravu je predsednik Avnoj-a

DR. IVAN RIBAR

v imenu Avnoj-a pozdravil naše prvo zasedanje. V uvodu je izjavil, da se je z veseljem odzval pozivu IO, da prisostvuje zasedanju Slovenskega narodnega osvobodilnega odbora, s tem graditvi slovenske narodne uprave in s tem posredno graditvi naše skupne federativne in demokratične Jugoslavije. Jugoslaviji so sklepi Avnoj-a dali široko podlago in velike smernice za veliko, plodno in močno delo za zgraditev naše velike bodočnosti. "Verujem, da bodo sklepi tega zasedanja vredni zgodovinskega trenutka, v katerem smo. Stoletne sanjeslovenskega naroda se uresničujejo in uresničile se bodo s slovensko silo in slovenskimi sklepi. Ta trenutek ni več daleč, ker se vojna, v kateri se vojskujemo, bliža koncu. Toda težave bodo še, zato moramo strniti vse svoje vrste in naše narodno osvobodilno gibanje okrepiti v vseh krajih. Krepko se moramo nasloniti na velike zaveznike Sovjetsko zvezo, Veliko Britanijo in Ameriko, ki nam bodo velika opora tudi po vojni. Hvaležni smo jim za vso pomoč, ki jo nam dajejo in ki bo še obilnejša". Ob koncu se je govornik spomnil 26. obletnice ustanovitve Rdeče armade in njenih uspehov.

Z govorom predsednika dr. Ivana Ribarja je bil zaključen slavnostni in uvodni del prvega zasedanja SNOO. Odvijati se je začel takoj delavni program zasedanja. Bogdan Osolnik je predlagal v verifikacijski odbor dr. Darka Cerneja, Lidijo Šentjurčeva in prof. Jožka Zemljaka. Po kratkem odmoru je poročilo tega odbora podal dr. Cernej. Ugotovil je, da je navzočih nad polovico članov in da je zato zasedanje sklepčno. Od 120 članov SNOO, ki so bili izvoljeni na zboru odposlancev v Kočevju, se je udeleži-

lo prvega zasedanja 85 članov, manjkalo jih je 31, 4 pa so v tem času padli v boju s sovražnikom. Bili so to: podpolkovnik Mirko Bračić, France Becele, Milica Končina in Sreten Kramarič.

Po soglasni odobritvi prebranega poslovnika je zasedanje izvolilo za zapisnikarja svoja člana Vladimirja Krivica in Janeza Stanovnika ter sprejelo predlagani dnevni red.

Takoj na to je viharno pozdravljen stopil na govorniški cder

EDVARD KARDELJ

podpredsednik Nacionalnega komiteta in podpredsednik IOOP. V svojem govoru

O drugem zasedanju Avnoja in naših splošnih nalogah

je z njemu lastno epsko širino razgrnil pred zborovalce položaj jugoslovanskega narodnega osvobodilnega gibanja v preteklem letu doma in v svetu. Razkril je zločinske načrte izprijenih izdajalcev naše države v Beogradu, Zagrebu, Ljubljani in Kairu in vzroke njihovih neuspehov. Na osnovi te analize je pokazal na naloge našega osvobodilnega gibanja in naloge porajajočih se narodnih in državnih organov. Posnetek njegovega govora prinašamo na drugem mestu.

Po Kardeljevem govoru se je razvila živahna diskusija. Prijavila se je vrsta govornikov. Med njimi so bili najpomembnejši naslednji:

Ing. Dušan Šerbec je primerjal rast današnje Jugoslavije z graditvijo Jugoslavije po prejšnji svetovni vojni, ko je minister Protič hotel zgraditi federativno Jugoslavije in ji priključiti tudi Bolgarijo. Toda kaj takega ni dopuščala prelita kri med Srbi in Bolgari. V sedanji vojni je preteklo veliko krvi med Srbi in Hrvati, pa vendar je prišlo do združenja in graditve nove Jugoslavije. Mi smo našo Jugoslavijo zopet ustvarili, "kjer prihajamo na nov način, z novimi sredstvi in z novo ureditvijo države in novim družbenim redom".

Joško Zemljak je govoril o razočaranju slovenskih, posebej še katoliških množic nad staro Jugoslavijo, kjer je bil prepad med nekdanjim idealom in kasnejšo stvarnostjo vedno hujši. Osvobodilne fronte in po njej nove Jugoslavije, ki ne bo država izkoriščanja, temveč država bratstva, so se oklenile slovenske množice prav zato, ker jim je izhala zače voljiti vse tiste potrebe, ki jih čutijo v vsem slovenskem narodu.

France Bevk, predsednik Narodno osvobodilnega sveta za slovensko Primorje in slovenski pisatelj, je označil pomen oboroženega upora proti fašističnim zatiralcem za slovensko Primorsko, ki ga je organizirala Komunistična partija. Osvobodilna fronta, ki so se ji pridružili vsi poštenjani in rodoljubni Primorci, je pokazala edino pravo pot, ki naj nas poveča v svobodo. OF je povedala Primorcem, da ne kaže več, da bi se kakor v preteklosti ozirali za pomoč čez meje, ampak da morajo z ostalimi Slovenci skupaj zgrabiti za orožje in z žrtvijo in skrbjo načrtovati nove, pravične meje. Zasluga OF je, da je danes lep del naše dežele že osvobojen, in njena zasluga je, da je danes Primorska za vedno priključena svobodni in zedinjeni Sloveniji in s tem tudi demokratični federativni Jugoslaviji.

Primorsko ljudstvo se je tudi v polni meri brez pridržka priključilo sklepom Avnoja glede bivše jugoslovanske vlade v Kairu in glede kralja Petra. Mi, ki smo bili najhujše razočarani nad bivšo Jugoslavijo, odklanjamo, da bi se spet ustvarila taka Jugoslavija, kakor je bila v preteklosti, ampak hočemo novo Jugoslavijo, v kateri bodo uživali vsi narodi enakopravnost in ki bo zgrajena na socialni pravičnosti. - Govornik je žel za svoje besede viharno odobravanje vseh zborovalcev.

Podpredsednik Avnoja Moša Pijade je poudaril častno mesto, ki ga zavzema slovenska vojska med narodi Jugoslavije, in slovensko enotnost, ki je lahko vzgled narodom na slovanskem jugu. Obsodil je vse imperijalistične in reakcionarne cilje kairske vlade, ki se veže s Hitlerjem, iz

25. februarja 1944.

- 4 -

SLOVENSKI POROČEVANJE.

stočasno pa sega po čisto italijanskem ozemlju, celo Anconi, čeprav ni pretočila kaplje krvi za svobodo jugoslovanskih narodov. Slovenci in ostali narodi Jugoslavije so se priključili sklepom Avnoja, ki so odjeknili v svetu, pri zavezniki in naših izročilih.

Rodoljub Čolakovič, sekretar Avnoja, je rekel: mir, ki ga bomo zagotovili naši deželi, bo zares mir za cele rodove. Ta dan je pred nami in ni je sile na svetu, ki bi mogla preprečiti njegov приход.

Komisar glavnega štaba Boris Kraigher, je naglasil ljudski značaj naše vojske, ki se je spočela, ko je propadla stara Jugoslavija. Od prvega zasedanja pričakuje vse opore in pomoči za čim krepkejšo strnitev vseh sil v borbi za dokončno osvoboditev, za čim večji dvig sposobnosti naše vojske.

Zaključno besedo je imel referent sam. Ugotovil je, da so vsi tovariši, ki so se prijavili k besedi, podprli njegove teze in s tem tudi odobrili delo slovenske delegacije na drugem zasedanju Avnoja. Potrebno pa je, da vse sklepe, ki jih bodo sedaj sklenili, ponesejo v slovenske ljudske množice, da postanejo njihova last.

Za tovarišem Kardeljem je imel referat sekretar IO

BORIS KIDRIČ

O graditvi narodne oblasti in slovenske državnosti v okviru federativne Jugoslavije.

V jedernatem in sistematično grajenem govoru je razložil potrebo po graditvi naše ljudske demokracije in naše državnosti. Ta graditev naj bo načrtna, sistematična in s pogledom v daljšo bodočnost. Zborovalcem je očrtal potrebo preimenovanja Slovenskega narodnega osvobodilnega odbora v Slovenski narodni osvobodilni svet, potrebo po ustanovitvi Zakonodajnega odbora, Verske komisijeter komisije za kaznovanje zločinov, ki so jih napravili okupatorji in njihovi pomagači ter potrebo po oblikovanju nacionalnega komiteta osvoboditve Slovenije, zlasti pa potrebo po volitvah v Narodno osvobodilne odbore. Vse naj bi bilo zgrajeno na najbolj demokratičnih načelih in dihalo pristno ljudsko demokracijo. Obširnejši posnetek njegovega govora prinašamo na drugem mestu.

RAZPRAVLJANJE O GOVORNIKOVEM REFERATU

K razpravljanju o Kidričevem govoru se je prijavilo več članov SMOO. Med njimi so bili pomebni posebno ti-le:

Boris Ziherrl je na kratko označil bistvo prave demokracije, ki je v tem, da pri gradnji sodelujejo najširše ljudske množice. Mi smo to demokracijo neštetokrat izpričali.

Marija Ivančičeva, ki je svojo globoko ljubezen do slovenske svobode izlila v besede že na kočevskem izboru, je na tem zasedanju pokazala globoko zaupanje v našo novo oblast. Spomnila se je govornika, ki je 1918. dejal: „Naša mati Jugoslavija vam bo rezala pravičen kruh. Toda bridko smo se razočarali nad temi besedami, kajti bivša Jugoslavija nam je prodala toliko in toliko naših Slovencev v sužnost tujemu narodu... A me slovenske matere, mar ne bomo zaupale naši novi oblasti? Saj smo jo kupile z lastno krvjo in zato ji tudi v polni meri zaupamo.“

Pozdrave koroških Slovencev je prinesel ing. Žalceer in opisal nagli polet osvobodilne misli med njimi od 1942. dalje, ki je niti nacistična niti habsburška reakcija ne more zaustaviti. Koroški Slovenci so zlasti dobili zaupanje do Osvobodilne fronte ob priključitvi Slovenske Primorske ostali Sloveniji. Ta priključitev jim je dala novega zaleta, da bodo tudi oni deležni te priključitve in da bo tudi koroškim Slovcem kralu zasijalo sonce svobode.

V zaključni besedi je referent izvajal, da naša demokracija ne more biti ti formalna, temveč dejanska, vsebinska. Vanjo moramo vključiti široke ljudske množice, ker je od tega odvisen uspeh ali neuspeh našega dela.

S k l e p a n j e o s t a v l j e n i h p r e d l o g i h .

Po zaključitvi razpravljanja je zasedanje takoj obravnavalo in sprejelo malo predloge katerih utemeljitev je podal tov, Kidrič v svojem referatu. Sprejet je bil takoj predlog o preimenovanju SNOS Slovenski narodno osvobodilni svet, nato pa

D e k l a r a c i j a

o potrditvi dela slovenske delegacije na drugem zasedanju Avnoja:

„Prvo zasedanje Slovenskega narodnega osvobodilnega sveta v celoti odobrava in potrjuje delo slovenske delegacije na drugem zasedanju Protifašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije z dne 29. novembra 1943, v Jajcu.

Slovenski narod se je združil z narodi Srbije, Hrvatske, Makedonije, Črne Gore ter Bosne in Hercegovine v enotni državni skupnosti, v federativni Jugoslaviji, zgrajeni na principih resnične ljudske demokracije in narodne enakopravnosti, svobodno, po svoji lastni volji, na temelju pravice slehernega NARODA DO SAMOODLOČBE. Vključno s pravico do odcepitve, pa tudi združitve z drugimi narodi.

Zavedajoč se, da so v demokratični in federativni Jugoslaviji zajamčene slovenskemu narodu vse pravice, ki mu pripadajo kot svobodnemu narodu, se SNOS kot najvišja zakonodajno in izvršno telo slovenske narodne oblasti v imenu slovenskega naroda zavezuje, da bo slovenski narod častno izvršil obveze, ki izhajajo iz njegove pripadnosti federativni Jugoslaviji na čelu z Nacionalnim komitetom kot začasno vlado narodov Jugoslavije in protifašističnim svetom narodne osvoboditve Jugoslavije kot najvišjim zakonodajnim in izvršnim organom oblasti narodov Jugoslavije.

SNOS izjavlja, da slovenski narod kot del demokratične, federativne Jugoslavije ne priznava nikomur razen Avnoju in NKOJ pravice, da ga zastopa pred inozemstvom. Zato pričakuje, da bodo zavezniške vlade odrekle vsa ko nadaljnjo podporo izdajalski begunski vladi v Kairu ter da bodo priznale demokratično voljo slovenskega in vseh drugih narodov Jugoslavije s priznanjem NKOJ kot edine zakonite vlade Jugoslavije.“

S posebno viharnim odobravanjem vseh zbrovalcev, je bila sprejeta

I Z J A V A

Slovenskega narodno osvobodilnega sveta o pravicah in dolžnostih slovenskega ljudstva. Izjava je naglasila, da je naravna posledica narodnega izdajstva poleg drugih kazni tudi izguba državljskih pravic.

P r e d l o g i z a g r a d i t e v s l o v e n s k e n a r o d n e o b l a s t i

Soglasno so bili sprejeti kakor vsi dosedanji tudi vsi naslednji predlogi: predlog o deklaraciji glede nacionalnega komiteta osvoboditve Slovenije, predlog za osnovanje Zakonodajnega odbora pri SNOS, predlog o izvolitvi 10 članov Zakonodajnega odbora, predlog o razpisu volitev v Narodno osvobodilne odbore, predlog za zvišanje števila članov v SNOS in o postopnih dodatnih volitvah, predlog o ustanovitvi komisije za ugotovitev zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev, predlog za postavitev Verske komisije, predlog o ukinitvi Varnostno obveščevalne službe, predlog za nadomestne volitve 2 članov v SNOS, predlog o spojitvi narodnega osvobodilnega sveta za Primorsko Slovenijo z organi slovenske narodne oblasti in predlog o odobritvi odlokov in sklepov IOOF za dobo od prvega zloza odposlancev slovenskega naroda do prvega zasedanja SNOS.

Med najvažnejše predloge spadata predloga o Nacionalnem komitetu osvoboditve Slovenije in o volitvah v Narodno osvobodilne odbore. Ob predloga hočeta resnično uveljaviti pravo ljudsko demokracijo v slovenskem narodu, o kateri smo dosedaj zaman sanjali.

V Zakonodajni odbor so bili izvoljeni: za predsednika dr. Vlado Vav-

25. februarja 1944.

- 6 -

SLOVENSKI POROČEVALEC

Petič in za ostale člane France Bevk, Jože Kralj, Maks Krmelj, Ivan Novak, Stefan Pavšič, Josip Rus, Peter Stante, Vida Tomšičeva, dr. Joža Vilfan in Boris Ziherl. Kot nova člana SNOS, izvoljena pri nadomestnih volitvah, sta prišla v SNOS; za okrožje Ljubljana Vida Tomšičeva, za okrožje Gorica Jože Srebrnič. Za predsedstvo SNOS (IOOF) je bil z viharnim soglašanjem izvoljen pisatelj France Bevk. Z njegovo izvolitvijo se je zaključil prvi dan zasedanja.

Naslednji dan se je nadaljeval dnevni red zasedanja. Pod predsedstvom Edvarda Kocbeka, poverjenika za prosveto v Nacionalnem komitetu osvoboditve Jugoslavije, je nastopil kot prvi govornik

Dr. MARIJAN BRECELJ

in govoril

o gospodarskih, finančnih in zdravstvenih problemih, nalogah in ukrepih.

Zborovalcem je nazorno pokazal ugodne in težavne razmere, s katerimi se mora boriti naše narodno osvobodilno gibanje, prav tako pa tudi vsa skrb, ki jo tem vprašanjem posveča IO. Posnetek govora prinašamo na drugem mestu.

Pri diskusiji o njegovem govoru je podal izčrpno poročilo o gospodarskem stanju na Primorskem Jože Srebrnič, ki je mnogo let svojega življenja preživel po italijanskih ječah, danes pa je član SNOS. Kmet na Primorskem je postal gospodar svoje zemlje. Veleposestništvo in koloniat je naša narodna oblast ukinila. V roke našega kmeta je prišla tudi ona zemlja, ki so mu jo ugrabile italijanske zasebne in državne banke. Vsiljeni tujci so odšli in naša vas je dobila nazaj svoje prvetno lice.

Usodno je stanje velike industrije v Primorski, ker se nahaja po večini v okupatorskih rokah. Za njo velja geslo: uničiti jo. Ta usoda je zadelo svinčeni rudnik v Rablju, živosrebrni v Idriji, cementne tvornice pri Anhovem, predilnico v Podgori pri Gorici. Rušijo se tudi prometna sredstva.

Rokodelska obrt obratuje, kolikor je potrebno za vojsko in neposredno okolico, kar je za širše potrebe prevoz otežkočen.

Večji del gospodarske dejavnosti odpade na poljedelstvo, posebno za potrebe prehrane. Posebna važnost se polaga na krompir, sirk, ječmen. Potrebna je organizacija medsebojne pomoči. Presežki potrebščin se skušajo primerno razdeliti med prebivalstvo v občini in med občinami. Okupatorska aprovizacija je ostala pri obljubah, še več, okupatorji sami plenijo civilno prebivalstvo. Plačilno sredstvo na Primorskem je lira, še bolj pa obveznice nove narodne oblasti, ki jih ljudstvo sprejema z večjim veseljem kakor lire. Tako je gospodarstvo na Primorskem prikrojeno najnujnejšim potrebam, potrebam vojnega časa.

Bogdan Osolnik je naglašal, da je treba kar se da dvigniti proizvodnjo v vseh panogah in najti načina, da se prepreči zaviranje proizvodnje tajnim saboterjem.

Sklepanje o gospodarskih predlogih

Po končani diskusiji je sledilo razpravljanje in sklepanje o petero predlogih čisto gospodarskega značaja. Prvi je bil predlog o izdaji plačilnega bona kot zakonitem plačilnem sredstvu na osvobojenem ozemlju Slovenije. Drugi je bil predlog o narodnem davku s splošno davčno obveznostjo na dohodke vsake vrste in na imovino, ki donša koristi. Neobdavčena ostane imovina, ki je potrebna za obstoj davčnega obvezanca in oseb, za katere je dolžan skrbeti. Obdavčenje mora biti sorazmerno višje, kolikor znatnejši je dohodek ali imovina. Tretji je bil predlog o obdelavi plodne zemlje in o zaščiti semen in plemenske živine. Četrty je bil predlog o ustanovitvi Komisije za upravo razlaščenih imovine na slovenskem ozemlju. Soglasno z že izdanimi podloki je razlaščena imovina pripadnikov tujih narodnosti, zlasti veleposestnikov, ki so služili okupa-

torju, ter imovine narodnih izdajalcev, ki se daje v last in v brezplačen užitek slovenskemu ljudstvu, odnosno se upravlja neposredno, kolikor to zahteva potreba po ohranitvi slovenskega narodnega bogastva. Peti je bil predlog o zaščiti gozdov na slovenskem ozemlju. Za zaščito se pri predstavitvi SNOS postavi posebna Komisija za zaščito gozdov, sestojča iz predsednika in 5 članov, mešana z gospodarskimi strokovnjaki. Vsi predlogi so bili sprejeti soglasno.

Nato je nastopil zadnji referent

FRANCE LUBEJ

in govoril:

Osvobodilna fronta, njeno delo in naloge na področju narodne prosvete.

Pri diskusiji se je pisatelj France Bevčič, ko je govoril o šolstvu in prosvetnem delu na Primorskem, dotaknil svetle in temne strani tamkajšnjih razmer. Medtem ko prej na Primorskem slovenskih šol sploh ni bilo, so sedaj poosvoboditvi Primorci kar sami začeli odpirati slovenske šole, ne da bi čakali odlokov oblasti. Doslej je bilo odprtih že kakih 300 slovenskih šol. V okupatorski bližini se pa ustanovljajo posebni učni krožki, ki uče otroke po privatnih hišah.

Slaba stran primorskega šolstva je veliko pomanjkanje učiteljstva in učnih knjig. Temu skušajo odpomoči "Mladi rod" in "Slovenski pionir". Podobno je s prosvetnim delom. Društva, ki so nekoč obstojala, danes ni več in se tudi ne obnavljajo. Prosvetno delo se vrši pod okriljem SPŽZ in ZSM. Prirejajo Cankarjeve in Prešernove proslave. Kulturno zatiranje Primorcev v zadnjih 20 letih se močno pozna. V tem pogledu bo Primorje posebno navezano na ostale dele Slovenije.

Jožko Zemljak je govoril o potrebi varovanja knjižnic, zlasti arhivov, kolikor so se ohranili skozi viharje sedanje vojne. Obojim je treba posvetiti vso pažnjo.

Boris Zihertl je govoril o naši novi prosvetni politiki, ki mora upoštevati neenak razvoj posameznih slovenskih pokrajin. Poleg šolstva mora posvetiti vso pozornost tudi umetnosti in znanosti, ki pa bo morala črpati iz ljudstva in tako skovati nov lik slovenskega človeka.

Roditeljski sveti.

Tovariš Lubej je po zaključeni diskusiji stavil predlog o roditeljskih svetih pri Narodno osvobodilnih odborih na osvobojenih ozemljih. Njihov pomen za šole je na kratko označil Edvard Kardelj.

Pred zaključkom dnevnega reda je predlagal dr. Darko Černež zahtevo o priznanju Avnoja in Nacionalnega komiteta osvoboditve Jugoslavije v zavezniškem svetu kot edine zakonite vlade Jugoslavije. Njegov predlog so zborovalci sprejeli s soglasnim odobravanjem.

Zaključni govor predsednika Josipa Vidmarja

Zaključno besedo na prvem zasedanju Slovenskega narodnega osvobodilnega sveta je povzel predsednik Josip Vidmar. Izjavil je, da niso zborovalci s tega zasedanja nikomur poslali pozdravnih brzojavk, le enemu pa jo morajo, tovarišu Titu, maršalu Jugoslavije. Nato je prebral pozdravno brzojavko:

"Slovenski narodno osvobodilni svet, zborujoč 19. in 20. februarja, se pri polaganju temeljev za svobodno in združeno Slovenijo in za njeno novo državnost v okvirju demokratične in federativne Jugoslavije spominja vas, tovariš maršal, in vas z globokim priznanjem pozdravlja. Slovenski narodno osvobodilni svet se zaveđa, da je slovenska stvar odvisna od dejanj naše narodne osvobodilne vojske in od modrega vodstva naše skupne politike. Duša obeh ste vi, tovariš Tito. Njuni dosedanji uspehi so Vaši uspehi. Navdajajo nas s trdno vero, da bo pod Vašim vodstvom ustvarjena nova Jugoslavija in da se bodo v njej uresničile tisočletne sanje slovenskega naroda o svobodi in neodvisnosti.

Po prebranem pozdravu se je tovariš predsednik ozrl v zaključna govora na opravljeno delo na prvem zasedanju Slovenskega narodnega osvobodilnega sveta. "Opravili smo nemajhno delo in mirno si lahko priznamo, da smo v sklepkih in odlokih resno postavili temelje za novo slovensko državnost. Če pogledamo na ta svoj smoter z nekoliko odmaknjene vidika, bomo videli, da je ta smoter ne samo v našem življenju zelo važen, nego tudi za razvoj slovenske človečnosti. Opozarjan vas na besede, ki mi jih je včeraj rekel naš prijatelj g. major Jones, predstavnik angleškega vojaškega odposlanstva: Ne vem, ali se vi, ki ste tu zbrani, zavedate do kraja, kaj delate. Moje mnenje je, da ustvarjate model, ki bo morda model države za ves zapadni svet.

Spričo takih besed in pogledov na naše delo, tovariši in tovarišice je jasno, da moramo občutiti pred vsem neskončno odgovornost za svoje delo, prav tako pa smo upravičeni zapustiti ta zbor spriče takih pogledov na naše delo z neko samozavestjo, ki naj nas nenapolnjuje samo ta trenutek, nego pri vsem našem bodočem delu. Ta samozavest, zavest o dragocenosti in važnosti opravljenega dela in dela, ki nas se čaka, naj nas spremlja pri vsakem našem koraku in naj nas vzpodbuja k čim intenzivnejšemu delu za resnične pridobitve našega ljudstva za našo slovensko državnost. Svoj smoter združene in svobodne Slovenije, nove resnične, ljudske državnosti moramo doseči in dosegli je bomo. Ta zavest in volja naj nas spremljata ob našem razhodu.... Tovariši in tovarišice! Prvi Zbor slovenskega narodno osvobodilnega sveta je zaključen."

Z dostojanstvenim korakom je prikorakala častna četa in ob pesmi "Hej Slovani!" zvila slovensko in jugoslovansko zastavo. Zborovalci so slovenski trenutek pozdravili in se potem razšli. Velik dogodek v zgodovini slovenskega naroda je bil zaključen.

Zmagoslavni pohod ljudskih pravic

Med zasedanjem Slovenskega narodnega osvobodilnega sveta sem se nehote živo spomnil prejšnje svetovne vojne. Takratna mladina je povečini pravilno slutila, da se solze in potoki krvi plodna semena, ki obljubljaajo nov, boljši svet. A kakšen naj bo ta boljši svet je jasno vedel le malo kdo. Bilo je vdano pričakovanje nečesa boljšega, brez zavestnega hotenja in jasno načrtanih ciljev. Tako hudo smo bili zakoreninjeni v preteklosti, da se nam je zdela že sama misel na široko, popolno svobodo neodpustna predrznost in greh. Vpraševali smo se: "Kaj ho z nami?", a ne: "Kaj ho čemo, kaj smo pripravljene storiti?" kot je v istem času z grenkobo in globokim poznanjem takratnega slovenskega človeka zapisal Ivan Cankar. Koliko jih je bilo takrat iz širokih plasti naroda, ki bi sanjali o možnosti zmagoslavnega pohoda ljudskih pravic? Le najdrznejši so govorili o jugoslovanstvu, misel na neokrnjeno narodno svobodo in neodvisnost bi se bila zdela utopija, veliki čas je šel mimo, ne da bi mu bili spoznali pravo lice.

Utopija? Po 25 letih utopija postaja resnica. Četrto stoletje tujega jarma, lastnih zablod, hoje po stranpoticah in težkih preizkušanj je bilo treba, da je večina naroda dozorela za idejo narodne svobode in neodvisnosti. Treba je bilo novih solza in krvi, smrtne sekire, nastavljene na korenino našega rodu, da se je narod dvignil in zgrabil za oržje, pripravljen, da si sam kroji svojo usodo. In plod te dozorelosti in borb na življenje in smrt je bilo zasedanje prve slovenske zbornice, na katerem so se polagali trdni temelji narodne oblasti in slovenske državnosti. Ali se zavedamo do dna veličine in pomembnosti tega dejanja? Naš narod je po svojih svobodno voljenih zastopnikih prvič v zgodovini sam odločal o svoji prihodnosti. Bilo je prvič, da smo nastopili kot narod, ki se končno zaveda svoje enakopravnosti z drugimi narodi in ki ima prijetno zavest, da mu to enakopravnost jamčijo tudi ostali jugoslovanski narodi. Vzdavamo

vogelni kamen v skupno zgradbo. Sklepi zasedanja slovenskega narodnega osvobodilnega sveta so le naravna posledica zgodovinskega drugega zasedanja Protifašističnega sveta v Jajcu. Svobodna, zedinjena Slovenija v demokratični federativni Jugoslaviji! "Vsak svoj dom; a vendar skupna streha in skupna graditev skupne domovine." mi je dejal neki član Nacionalnega komiteta. Slovesno razvitje slovenske in jugoslovanske zastave v začetku zasedanja je simbolično podčrtalo to misel. Polno uveljavljanje demokratičnih načel ji je dalo meso in kri.

Redki so narodi, ki bi bili kdaj v tako izrednih in težkih okoliščinah gradili narodno oblast. Svet nas ne bo občudoval le zaradi požrtvovalnega boja za svobodo, kako si še med grmenjem topov na zunaj in na znotraj urejamo svoj bodoči dom. Obkroženi od sovražnika in s puškami med kolena so narodni zastopniki izražali voljo ljudstva. Hkrati z zunanjim okvirom je naša narodna oblast dobivala tudi svojo notranjo vsebino: soodločevanje naroda v vseh političnih, kulturnih in gospodarskih vprašanjih, temeljno načelo naše nove demokracije, plod bridkih preizkušenj preteklosti, temeljni kamen vsake človeške skupnosti, jamstvo za osebno srečo in svobodo posameznika. Vsi sklepi in odloki zgodovinskega zasedanja se ujemajo s tem temeljnim načelom, so prispevek k gradnji novega sveta. Brez strahu in omahovanja je bila še sredi vojne sprejeta izjava o svoboščinah, ki jih bo užival vsak Slovenec razen narodnih izdajalcev, ki so se z bratomornim orožjem v rokah odrekli tem pravicam. Položeni so prvi temelji, a že se v zadosti jasnih obrisih kaže zgradba naše nove demokracije, obraz naše prihodnje skupnosti. Še teče kri, vendar so bili že danes odpravljeni nekateri ukrepi, ki so utesnjevali svobodo posameznikov, a so se zaradi predanosti vsega naroda našemu osvobodilnemu gibanju izkazali za nepotrebne. To je dokaz naše notranje zmage, naše moči. Je pa obenem tudi zrcalo, ki odraža svetlo podobo našega bodočega sožitja na temeljih nove demokracije.

Danes se naš narod ne vprašuje več; "Kaj bo z nami?" On ve, kaj hoče, in je vzel usodo v svoje roke. Naša mladina ne sluti samo novega sveta, ampak ga jasno vidi pred seboj, ter si z dragoceno krvjo utira pot do njega. Tudi mnogi starejšega pokolenja so z drzno in odločno kretnjo pretrgali s preteklostjo in stopili novim ciljem naproti. Niso bili samo daljnovidni voditelji, ki so ljudstvo pravilno usmerili, bil je tudi narod sam, ki se je nenadoma zavedel svoje moči. Le tako si je mogoče razlagati veliko nepremagljivo silo našega osvobodilnega gibanja. Veliki trenutek to pot ni šel neopazno mimo nas. Ako smo bili prej narod po skupnem jeziku, smo zdaj narod po svoji zavesti, po svoji volji do življenja. Po tradiciji nagnjeni k hlapčevstvu smo v teh letih, ki odtehtajo tisočletje, postali narod z vladarskimi lastnostmi v najboljšem pomenu besede, vradni in zmogni, da sami odločamo o svoji prihodnosti. To smo dokazali in dokazujemo s svojimi žrtvami, to dokazujemo z gradnjo svoje prihodnje domovine v okviru močne jugoslovanske skupnosti, dokazujemo z žetvijo sadov svojega truda, ki nam jih nihče več ne more iztrgati iz rok.

France Bevk.

ODLOK

O RAZPISU VOLITEV V NARODNE OSVOBODILNE ODBORE

Čl. 1. Slovenski narodni osvobodilni svet nalaga v zvezi s Sklepom Zbora odposlancev slovenskega naroda z dne 3. oktobra 1943. točka I/3 Predsedstvu SNOS, da razpiše volitve v krajevne, Okrajne in Okrožne Narodne osvobodilne odbore.

Čl.2. Krajevni narodni osvobodilni odbori, Okrajne in Okrožne skupščine s svojimi Izvršnimi odbori kot Okrajnimi in Okrožnimi narodnimi osvobodilnimi odbori so samoupravne edinice, grajene na osnovnih načelih slovenske in jugoslovanske narodne oblasti o istočasnosti zakonodajne odnosno naredbodajne in izvršne oblasti. Delujejo na svojem področju v okviru veljavnih zakonov in splošnih odlokov višjih samoupravnih organov, ki izhajajo iz nižjih samoupravnih edinic.

Čl.3. Voliti in voljeni biti morejo vsi moški in ženski državljani, ki dopolnijo osemnajsto leto starosti, vključno vojaške osebe neglede na starost, a izvemši umobolne in osebe, ki so jim odvzete državljanske pravice.

Čl.4. Volitve odbornikov v Krajevne narodno osvobodilne odbore se vrše naravnost in neposredno.

Volitve v Okrajne skupščine se vrše na ta način, da izvolijo volilci krajevnih odborov neposredno člane Okrajne skupščine. Okrajne skupščine izberejo iz svoje srede Izvršni odbor, ki se imenuje Okrajni narodni osvobodilni odbor.

Okrajne skupščine volijo iz svoje srede člane Okrožne skupščine, ta pa izbere iz svoje srede Izvršni odbor, ki se imenuje Okrožni narodni osvobodilni odbor.

Okrajni narodni osvobodilni odbori so za svoje delo odgovorni Okrajnim skupščinam in Okrožnim narodnim osvobodilnim odborom. Okrožni narodni osvobodilni odbori so za svoje delo odgovorni Okrožnim skupščinam in Predsedstvu SNOS.

Čl.5. Predsedstvo SNOS določi število odbornikov, ki naj se volijo v Krajevne narodne osvobodilne odbore, število članov Okrajnih in Okrožnih skupščin, število odbornikov Okrajnih in Okrožnih narodnih osvobodilnih odborov; volilni red in čas volitev.

Predsedstvo SNOS izvede volitve v vse narodne osvobodilne skupščine in odbore.

Predsedstvo SNOS določi z odlokom pristojnost in način dela Krajevnih narodnih osvobodilnih odborov, Okrajnih in Okrožnih skupščin ter njih odborov. Pri prvem zasedanju pa mora predložiti ta odlok SNOS.

Čl.6. Vsak neposredno izvoljeni odbornik in član skupščine mora poročati svojim volilcem o svojem delu in jim zanj odgovarjati ter je lahko vsak čas odpoklican, če to sklene večina volilcev v postopku, ki ga določi Predsedstvo SNOS.

Čl.7. Ta odlok zadobi moč, ko ga sprejme Slovenski narodni osvobodilni svet in postane obvezen z objavo.

Dne 19. februarja 1944.

Predsednik:

Josip Vidmar l.r.

Sekretar:

Boris Kidrič l.r.

Zapisnikarja:

Vladimir Krivic l.r.

Janez Stanovnik l.r.

